

"MILO KLIČEM IZ TE JAME"

Junjski dnevi so bili zame vice za zidovi starega semenišča v Ljubljani. Podnevi so me tlačili šola in težki izpiti. Kolikor mi je od študija še preostalo časa, ki je namenjen nočnemu počitku, sem ga preždel v skrbi za domače. Vse od Francetove smrti nisem dobil glasu od doma.

Ne samo bogoslovci, tudi profesorji so bili veseli, da je šolsko leto le prišlo h koncu. Poletne počitnice so vsem bile dobrodošle. Tisti, ki so bili iz Ljubljane ali pa iz bližine mesta, so koj zapustili semenišče in odhiteli k svojcem na dom. Več kot polovica od nas je bila z dežele, kjer se je politično stanje spreminjalo iz dneva v dan. Semeniško vodstvo je nevarni položaj na deželi pravilno presojalo. Prošt Ignacij Nadrah, semeniški vodja, nam je svetoval, naj ostanemo v semenišču — na varnem. Njegovo očetovsko ponudbo smo seveda vsi vzeli k srcu.

Proti koncu julija 1942 sem končno le dobil malce vesti od doma. Iz očetovega pisma sem izbral, da naša vas k sreči ni bila požgana... "Položaj se je nekam umiril... spimo v hiši, nič več v kleti pri hlevu, kjer smo prebivali noči ves čas od partizanske zasedbe in se v strahu tresli pred bombami in granatami... na polju gre delo počasi... opravljajo ga poverčini ženske, otroci in stari možje... srečni smo, da se nam ni treba skrivati pred letali in si iskati zavetja po jarkih ali za grmovjem... radi bi videli da bi domov prišel..."

Domov sem se odpravil takoj drugi dan. Ob veselem svidenju so mi žalostni dogodki zadnjih tednov vlili grenak pelin v čašo radosti... Bil sem v krogu domačih... toda po krivdi Osvobodilne fronte, ne vseh! Francetovo sliko, ki sem jo posnel na dan njegove zadnje Velike noči, sem s seboj prinesel iz Ljubljane. Priklicala nam ga je v spomin... ni ga pa poklicala k življenju! Njegovo truplo je ležalo daleč od doma v neblagoslovljeni zemlji... Kako zelo smo si želeli, da bi čakalo na Vstajenje v božji njivi pod zvonom Sv. Marka!

Cerkvene in okupatorske oblasti so nam bile naklonjene. Sreda 19. avgusta 1942 je bila izbrana za prekop in prevoz Francetovega telesa. Rano v jutru smo naložili belo trugo na Pšeničev avtobus in z njo oddrveli proti Boncarju. V podklancu so nas čakali vaški fantje s krampi in lopatami. Ob priliki laške čistke se jim je posrečilo se skriti. S tem so se iznebili trpljenja po taboriščih, morda celo smrti. S krsto smo počasi rinili po strmeh hribu navzgor.

Premočeni od težkega bremena, močne rose in strmine, smo končno dospeli na cilj. Križ, sestavljen iz praznih nabojev, in pa lonček cvetic

nam je padel v oči, brž ko smo dospeli na jaso, obraščeno z goščavo. Še nekaj korakov in stali smo pod smreko, kjer nas je pričakovalo Francetovo truplo.

Kar hitro so fantje odmetali ilovnato zemljo. Pokazalo se je Francetovo telo, na katerem je počival odprt molitvenik. Prijel sem za knjižico in jo položil h krsti. Še danes mi je žal, da sem ga dal v rakev... Bil bi dragocena svetinja, ki bi mi klicala v spomin Francetovo globoko vero in njegovo ljubezen do Gospoda! — — — Odvignil sem žametov suknjič in srajco. Na hrbtu sem v koži odkril vtisnjene črne kolobarje in zarise žilovke. Roki sta mu ležali prosti, skrčeni pod telesom. Leva polovica lobanje in čeljust sta mu bili odbiti. Bil je bos, le v nogavicah.

Z največjo previdnostjo smo dvignili že razkrajajoče se truplo iz plitve jame in ga položili v trugo. Duh je močno zavdajal. Na „vlakcu“ smo dragocene bratove ostanke sankali v dolino. Predno so fantje položili rakev v avto, sem jih prosil, naj ga polože na ročaje lopat. Vstric truge so se postavili kopači, Ivan Pšenica, šofer, bratranca Ivan in France Levstek, sam sem postal spredaj ob bratovi glavi. Prijatelj je sprožil moj fotografski aparat v spomin na prekopano Francetovo truplo, pa tudi v dokaz krutosti Osvobodilne fronte!

V Podklancu so na nas čakali vaščani. Dekleta so položila velik venec na krsto z napisom: „Francetu v čast in hvaležen spomin!“ Avtobus se je pomikal proti Sodražici. Ob cesti so stali ljudje in izkazovali spoštovanje do mrtveca. Možje so si odkrivali klobuke in kape, ženske in dekleta pa obsipale avto s cvetjem. Bratova ljubezen do domovine, njegovo trdno stališče do brezbožnega komunizma, ki ga je stalo življenje, predvsem pa njegovo mučeništvo je razžarelo iskre, ki so tlele pod pepelom strahu v tednih partizanske okupacije v sodraški kotlini. Ljudska nejevolja nad zločinstvom Osvobodilne fronte je ob Francetovem pogrebu švignila v plamen. Ko so partizani nad njimi vihteli rdeči bič, so se ljudje morali potuhniti, če so hoteli ostati pri življenju. Psalmistov nasvet so si vzeli k srcu: „Držal bom torbo na ustih, dokler je zločinec v moji bližini“ (Ps 38:1)! Komunisti so imeli puške in bombe in ekrazit... „skoz žrela grobov so prikorakali gradit nov svet,“ je po navodilu Osvobodilne fronte pel Matej Bor. Narod je bil nagnan, da je okusil „nov red“ in ga je molče zasovražil! Vzradoval se je, ko je ob laški ofenzivi gledal „tesarje novih dni“ bežati v gozd. Oddahnil se je in si dal duška svoji jezi, ne toliko z besedami... cvetje, venci, matere z molki v rokah, možje z odkritimi glavami, trume ljudi ob cesti, kjer je vozilo nosilo zmaličeno in preperelo Francetovo telo. Ljudje so z izkazovanjem spoštovanja Francetu javno obsodili komunistično zaroto in laž. Nočejo biti hlapci komunističnim trinogom. Živeti hočejo v miru in svobodi na lastni grudi in po svoji volji gospodariti na svojem domu...

Skoraj na istem prostoru, od koder je živega Franceta odpeljal avtobus v smrt, so mojega mrtvega brata Sodražanje nad vse slovesno pozdravili. Takrat je bila noč in vse tiho po trgu. Danes sije sonce. Ljudje prepevajo,

ga pozdravljajo in avto zasipajo s cvetjem in venci. Navčec v stolpu farne cerkve je v petek 29. maja 1942 molčal. Danes v sredo 19., avgusta 1942., klenkajo sodraški zvonovi mrtvemu Francetu v slavo, terencem in partizanom pa bobnijo na ušesa obsodbo OF, ki je Franceta umorila samo zato, da bi mu za vedno zamašila usta, ki so ljudi svarila pred komunistično prevaro in izdajo! „Ljudsko sodišče“ se ni nadejalo, da bo rdeče sodnike in vso njihovo sodrgo Francetov mrtvi glas tako hitro in tako kruto ogoljufal. Vsi, ki jim je bila usoda slovenskega naroda pri srcu; oni, katerim je bil „Bog njihova skala“ (Ps 77:35), Gospod, „ki vsem zatiranim vrača pravico“ (Ps 102:6), „Oče sirotam in varuh vdovam“ (Ps 67:6); verniki, ki jim je bila Cerkev Luč v temi komunističnih zablod in Voditeljica v zmedi marksističnih brezbožnih nauk, ljudje ki so bili dobre volje, so prisluhnili kriku mučenca, ki se je kot grom iz njegovih mrtvih prs dvigal in jih klical v boj proti „tesarjem novih dni“, ki so se iz hoste priklatali, da bi Slovincem, ne s plenkačo in sekiro, z ostrim srpom in težkim kladivom, stesali „novi red“ pekla, ki te priganja, da v sebi zatreš ljubezen, če ljubiš novi svet, ... „Pest za pest! Nož za nož! Strel za strel! Vrat za vrat! Kri za kri! Smrt za smrt!“ ... ki te hočejo prepričati, da „umor ni greh“, ki po naši zemlji kričijo, da je Bog umrl, katerega je nadomestil Rdeči Vrag ... „Vaš bog so: rop, požig, umor!“ Zato „Hura! Rdeči pionirji! V temelje, oboke — bombe, ekrazit! Jutri — rdeči inženirji, skoz slavoloke novi svet gradit!“ — („evangelij“ po Mateju Boru: „Previharimo Viharje“!) —

Župnik Majdič je v črnem pogrebnem plašču in v spremstvu ministrantov pristopil k avtu, poškopil rakev z blagoslovljeno vodo in molil: „Ako boš gledal na grehe, Gospod, Gospod, kdo bo obstal?“ (Ps 129:3).

Med molitvijo spokornega psalma za mrtve sem v gneči, ki se je zbrala okoli avtobusa, zagledal mojega očeta. Pri odhodu na Boncar mi ni nič rekel, da nas bo prišel čakati v Sodražico... Ljubezen do mrtvega sina je bila večja kot razdalja! Za svojo prisotnost je bil nagrajen s tem, da se je v družbi duhovščine in prijateljev peljal domov.

Pred enajsto dopoldan smo dospeli v Zapotok. Francetovo trugo so pogrebci prenesli iz avtobusa in jo položili na voz. Pod križem na vaški poti in pred našo hišo se je drenjala množica v žalnih oblekah. Predno sta črnca potegnili mrtvaški voz, sem dal fotografski aparat sosedu. Za vedno bo slika govorila o „novem redu“ Osvobodilne fronte in svetu oznanjala njeno krvavo „svobodo“! Na fotografiji vidiš del množice stoječe v senci oreha; spodaj na levi je Milka, ob njej hromi Janez na vozilu, za njim stoji Draga, potem Albina, za njo in za menoj se blešči bela krsta na črnem vozu, mati z nagnjeno glavo, in oče s sklenjenimi rokami...

Zvonovi pri Novi Štifti in pri Sv. Marku so igrali mrtvaško koračnico. Po dva in dva, so žalovalci korakali na poti proti pokopališču. Eni molijo rožni venec... drugi pojejo Marijine pesmi... venci so kot sončnice... spremljali mrtvaško procesijo.

Podružna cerkev Sv. Marka je stoletja prisostvovala pogrebom. Tolike gneče ljudi, toliko duhovnikov, vencev in cvetja še ne pomni! Ni bil to

pogreb mrtvega Franceta! Bila je „Velika nedelja“, praznik vstajenja njegove duhovne veličine!

Ribniški dekan Viktorijan Demšar je daroval pogrebno mašo. Pater Ambrož od Nove štifte je pa na koru vodil petje. Vsa cerkev je pela in duhovniku potrjevala, da „življenje vernikov ni končano, je pa spremenjeno“ ... Po sveti daritvi je stopil duhovnik pred mrliča z besedami: „Ne stopaj k sodbi, Gospod, s svojim služabnikom, zakaj noben človek ne bo pred teboj opravičen, ako mu ti ne odpustiš vseh grehov“ ... Nato je duhovščina začela peti „Libero“ — „Reši me, Gospod, večne smrti tisti groze polni dan: Ko se bosta majala nebo in zemlja: Ko prideš sodit svet z ognjem... Tisti dan, dan jeze, stiske in bede, veliki in silno grenki dan...“

Med petjem „Libere“ je mašnik vzel iz čolnička kadilo in ga potresel v kadihnico ter med Očenašem poškropil z blagoslovljeno vodo trugo, zatem pa jo s kadihnico pokadil. Po opraviilu se je ministrant s križem začel pomikati iz cerkve. Sledila mu je duhovščina in pela „In paradisum“: „V nebesa naj te spremlijo angeli, ob tvojem prihodu naj te sprejmejo mučenci in privedejo naj te v sveto mesto Jeruzalem! Zbor angelov naj te sprejme, in z Lazarjem, nekdanj ubogim, uživaj večni pokoj!“ Pogrebci primejo za nosila s krsto in sledijo duhovnikom na pokopališče. Mati, oče in ostali od naše družine, razen hromega Janeza, ki je doma moral gledati — v duhu — žalno opravilo, si za trugo močimo že itak premočene robce...

Na levi ob glavnem vhodu na pokopališče je prostor odmerjen mrličem naše družine. Bog ve, koliko jih od Kozinčevega rodu iz Zapotoka v tej „njivi“ čaka dneva, ko jih bo glas angelove trobente zbudil k novemu življenju?!... Zadnja je bila v to gomilo položena Franca 21. novembra 1940. Njeno ime, dan, mesec in leto rojstva ter smrti, ni še vklesano v črni marmor. Le imeni Jožeta in Barbare; starega očeta in stare matere; se v zlatu odbijata iz spomenika. Na podnožju pa napis govori v imenu mrtvih: „Milo kličem iz te jame. O, prijatelj, moli zame!“

Pogrebci so položili rakev na prečnika, ki sta se opirala na rob jame, ob kateri je grobar nametal zemljo. Pomešane s prstjo so na gomili ležale lobanje, počeni kolki, zlomljena rebra in kosti, kosi še ne popolnoma strohnjenih trug... Ni bila čez nje položena zelena preproga! Slovencem na deželi se mrtvaške kosti na gomilah ob pogrebi ne gnusijo. Ne beže pred smrtjo, „kakor drugi, kateri nimajo upanja“ (1 Tes 4:13) v vstajenje... Smrt kot rojstvo jim je skrivnost življenja. Vedo namreč, da jim smrtna kosa sledi od prvega veka do zadnje solze! „Danes meni! Jutri tebi!“, jih navček svari, ko jim naznanj smrt soseda...

Suhe kosti na gomili so žalujočim ob grobu močnejši pogrebni govor kot vsi Bossuetovi „Oraisons funèbres“!

Po nagovoru, ki ga je imel Ribniški dekan, so pogrebci prišli za vrh in trugo počasi spuščali v jamo. Nato je sodraški župnik porinil lopatico na kup zemlje in trikrat potresel prst na rakev: „Iz prsti si ga naredil. S kostmi in žilami si ga sklenil. Obudi ga, Gospod, poslednji dan!“

Turobno je padala prst na trugo. Kamenje in lobanje so udarjale nanjo. Iz jame je odmevalo, kot da bi mrtev France klical: ...Osvobodilna fronta mi je vzela časno življenje, Kralj sveta pa me bo obudil k večnemu življenju, ...Položil sem svoje mlado življenje na oltar domovine in umrl za božje postave! (cf 2 Mkb 7:9) ...Slovenci, bodite pametni! Ne hodite po stezi brezbožnih, ne stopajte po poti hudobnih! „Zakaj ne zaspe, če niso storili nič hudega, spanje jim je vzeto, če niso nikogar zapeljali; kruh brezbožnosti jedo in vino nasilja pijejo“ (Preg. 4, 17)...

„Gospod, daj mu večni pokoj!“

„In večna luč naj mu sveti!“ je zadonelo po pokopališču.

„Naj počiva v miru!“

„Amen!“

„Da, amen; tako naj bo, Gospod!... Tvoja sveta volja naj se zgodi, zdaj in ob uri naše smrti“... je šepetalo materino srce.

Solze so se ji kakor dragoceni biseri spuščali po suhih licih. Padale so s kostmi in prstjo v sinov grob... Oprta na očetovo ramo je zrla vanj in štela zamahe pogrebcev, ki so z lopatami valili zemljo na zemelj-ostanke njenega otroka...

Amen!

Končano je!

Končano?...

BILA JE NOČ

Po Francetovem pogrebu sta bili zapotoški terenki Anica Francelj — „Sonja“ — in Nežka Starc — „Marica“ — zelo zaposleni. Neprestano sta stikali za novicami in skrbno vlekli na ušesa vse, kar se je po vasi govorilo o dogodku zadnjih dni... Vsak dan sta nosili poročila k Goršetu v Kot, kjer je bil tiste dni glavni stan OF. Komunistom te novice niso bile prav nič všeč! Narod je spregovoril... Pa ne v prid Osvobodilne fronte!

„Vpreči bo treba ljudi v voz naložen z grožnjami in strahom! Kot utrujeno žrebe bodo postali pohlevni brž, ko bodo slišali naš bič pokati po hrbtih belogardistov in njihovih prijateljev! Terenci, svetujte ljudem po vaseh, posebno v Zapotoku, naj se ja ne družijo s Kozinci! Če vas ne bodo poslušali..., veste, kaj jih bo ozdravilo... začnite z grožnjami!“

Že pred koncem tedna po prenosu Francetovega trupla se je vreme v Zapotoku zaobrnilo. Kot na povelje so sosedje postali hladni do nas. Le redko kdo nas je ob srečanju obgovoril. Začeli smo čutiti psalmistovo tožbo na lastni koži: „Vsem sem postal sramota, svojim sosedom posmeh,... kateri me na zunaj vidijo, pred mano beže“ (Ps 30:12).

Zapotočanje, ne vsi, so vedeli za komunistične pretnje, ki sta jih „Sonja“ in „Marica“ trosili po vasi. Verjetno je nekaterim bil njihov načrt najbrž znan. Pa se nihče ni ojunčil in nas opozoril na resnost položaja! Joj, kako hitro komunisti z grožnjami in strahom prestrojijo ljudi! Zgodba Cvetne nedelje in Velikega petka se vedno ponavlja in se vleče kot rdeča nit skozi tkivo zgodovine!

Na praznik Vseh svetnikov sva s sestro čistila in krasila družinski grob pri Sv. Marku za Verne duše dan, ko pristopi k nama cerkovnik Anton Zadnik. Dobil sem vtis, da mi je hotel nekaj povedati. Namignil mi je, naj mu sledim v cerkev. Bilo je precej ljudi na pokopališču. Zadnik je zaprl vrata in mi začel po tiho odkrivati svojo skrivnost. „Veš, Mirko, nekaj bi ti rad zaupal... Že preko dva meseca mi tiči v grlu, kar mi je prišlo na uho tisto sredo v avgustu, ko smo pokopavali vašega Franceta... Sam Bog ve, kolikokrat sem ti hotel to povedati... pa sem se... veš, kaj mislim reči! Je pač strah v zraku! Nikdar človek ne ve... Imam otroke in ženo... ne bi rad, da bi ostali sami! Partizani se kruto maščujejo... Njihove grožnje so resne! Prosim te, Mirko, da nikomur ne poveš, kaj ti nameravam zaupati!... Vaša mati je stala pri odprtem grobu in je jokala za sinom. Sam sem bil za duhovniki. Med petjem je žena iz Zapotoka na pol glasno rekla svoji sosed: 'Žena, ki ob grobu toči solze za sinom, bo sama kmalu ležala z njim v isti jami.'...“

V sredo 26. avgusta 1942 je bila „sedmina“ za Francetovim pogrebom. Z materjo sem šel k maši v Sodražico. Oba sva prejela sv. obhajilo. Ne mati ne jaz nisva vedela, da bo to zanjo sveta popotnica... Po službi božji sva hitela domov. Bili smo v otavi. Suho seno bo treba danes dopoldne spraviti v skedenj. Človek nikdar ne ve, kdaj se bo nad Ortnoškim gradom zavrtilo na nebu in zmočilo suho otavo...

Mati nam je postregla s tečno južino. Vedela je, da kosa bolj gladko teče in rajši reže ob polnem želodcu. In rezala je vse popoldne! Oče, Draža in jaz smo se drug za drugim pomikali po dolgi mlaki in puščali redove za sabo. Mrak je že padal v dolino, ko smo si kose nadeli na rame in se odpravili domov. Mlaka sicer ni vsa padla. Zgodaj zjutraj bomo s košnjo nadaljevali, jo dokosili, potem pa svežo travo razmetali po tleh, da se bo hitro posušila...

Med potjo zapazimo partizana s puško na rami na Šestakovi ogradi. Videti je bilo, da se mu je nekam mudilo. Skoraj je tekel ob robu gozda proti Sv. Marku... Kurja polt nas je oblila. Ugibali smo, kaj bi ta človek iskal tod okoli ob tej uri?... Vprašanja so bila glasna. Odgovor nanje je vsakemu tičal v grlu...

„Večerja bo nocoj bolj pozna... nas delo lovi,“ nas je mati obgovorila, ko smo skoraj že v temi obesili kose na steno pod lopo. V roki je imela golido polno mleka, s katero je hitela iz hleva v kuhinjo.

Večerja je pri nas bila bolj revna. Ne sit, ne lačen si hitro zatisnil oči in se zbudil spočit ob petelinjem petju... Vrgli smo se na koruzni močnik, ki se je kot zlato rumeni otok dvigal iz lončene sklede, polne zavretega mleka. Kot majhne barčice so plavale po njem žlice in naskakovale „zlato večnega Juda“, kot smo v semenišču rekli polenti...

Kazalec na hišni uri se je bližal deseti. Luči po hišah so se utrinjale. Kmalu je tema zavila vso vas. Tišina se je sprehajala po vaški poti. Ko je prišla do naših vrat, se je ustavila in prisluškovala. Brenčalo je kot v panju. Molili smo rožni venec, kateremu so sledile litanije Matere božje, ki jih je mati na pet izrekovala: „Sveta Marija, prosí za nas!“... Mati ljubezniva... Pribežališče grešnikov... Kraljica mučencev, prosí za nas!“... Naša večerna molitev pa ni bila še končana z litanijami; oče je vsak večer dostavil Očenaše za srečno zadnjo uro... v čast sv. Florijanu, da bi nas to noč varoval pred ognjem... za duše v vicah... Zadnji Očenaš je bil vedno v čast Sv. Duhu za pravo pamet. Še predno smo prišli do konca, smo se že začeli dvigati in si izravnjavati od dolgega klečanja utrujena kolena. Potem pa brž k počitku. Vstati bo treba s kurami!

„Lahko noč, Mirko!“

„Lahko noč, mati, pa dobro spite!“ sem ji želel, ko sem po stopnicah hitel v svojo sobo. Utrujen od dela sem se zagnal v posteljo, kjer sem v nekaj minutah že plaval v spanju. Pa ne dolgo! Močno lajanje me je spravilo pokoncu. Pes je tulil, kot da bi bil obseden. Zaganjal se je proti vaški poti.

Skočil sem k oknu. V mesečnem svitu so se pomikale čudne postave...

ob plotu proti lopi, drugi so korakali po vaši navzgor...

„Partizani!... Obkoljujejo našo hišo!... Prišli so pome!... Kaj naj storim!?... Če odidem iz hiše, jim padem v roke!... Če jih tu počakam, ne uidem smrti!...“ Kot bliski so mi načrti švigali po glavi in se izgubljali v strahu... Čas za gruntanje je bil pri kraju.

Kot iz jasnega mi udari misel v glavo: „Pod streho!“ Že sem stal v sosednji sobi, kjer so na stropu bila vratca. Brez luči si jih težko opazil. Potegnil sem lestvo izpod postelje, odrinil pokrov in lezel na podstrežje. Lestvo sem potegnil za seboj in zaprl odprtino.

Komaj sem potihoma položil lestvo na trame, ko zazvenči šipa v vežnem oknu. Partizan se je splazil čezenj in odklenil vežna vrata. Oče in mati sta preplašena prihitela iz spalnice. „Ljudje, pomagajte!“ je zakričala mati, ko je zagledala komunista v veži.

„Molči, svinja!“ jo je nahrulil partizan in loputnil s puškinim kopitom po njeni glavi. Z ostudno kletvijo je potem oba napodil v hišo, kjer so ju čakali Janez, Draga, Milka in Albina. Vsi so se spravili k peči ob Janezovi postelji. Stražil jih je domačin, bivši jugoslovanski orožnik Vinko Lušin iz Kota.

„Kje je pa lemenatar?“ je zarohnel divjak nad materjo. „Vemo, da je doma. Njegova postelja je še topla! Le kam se je ta vrag potaknil?“

„Mirkota sem videla, ko je šel spat,“ mu je odvrnila mati.

Pod streho sem se tresel kot trs na vodi. Pod seboj sem slišal korake in pa okorne partizanske kletve. Zdaj pa zdaj se bodo vratca na stropu odprla... Prepričan sem bil, da me bodo partizani odkrili...

Cerkvena ura pri Novi štifti je odbila enajst. Spodaj pred hišo je nekdo ropotal s ključi. Pozneje mi je Draga pravila, da so jo partizani prisilili, da jim je šla odklepat kaščo, hlev, klet pod skednjem. V družbi ropotarjev je spoznala Leopolda Košoroka iz Sinovice, Jožeta Prijatelja iz Velikih Poljan in Maksa Šinkovca iz Ribnice. Kaščo so izpraznili do zadnjega zrna. Iz svinjakov in hleva so odgnali krave in prašiče, v kurniku pa poklali kokoši in si jih navezali okoli vratu...

Pod streho sem se previdno premikal od odprtine do line. Odkril sem, da so se partizani ustavili pri sosedu, pri Jefnih. Tudi od tu so odgnali krave in prašiče. Pa ne samo te, za njimi je vklenjen korakal sedemnajst letni sin Janez Arko... Nihče, razen vaških teren, ni vedel, da se je skrival doma. Ni se hotel pridružiti partizanom. Bil je odločno proti Osvobodilni fronti in njeni potegavščini o osvobodilnem gibanju... Po nekaj dneh smo zvedeli, da so ga komunisti v Travni gori mučili in živega vrgli v eno ledenih kraških jam!

Oče je uvidel, da so bile njemu in družini štete zadnje ure. Začel je moliti kesanje. Vsi v hiši so za njim poprijeli... prosili so Boga za odpuščanje grehov... Nato je mati pričela šteti jagode na molku. Ko ga

stražar zapazi med njenimi prsti, zarohni nad njo in ji prepove moliti rožni venec: „Nehaj s to neumnostjo! Marija te ne bo rešila iz naših rok!“ Molče so se sirote v hiši pogovarjale z Bogom...

Nenadoma so se odprla hišna vrata. Vstopil je partizan in kot gad razkačen pričel sikati v mater: „Kje je tvoj licemerski sin?“

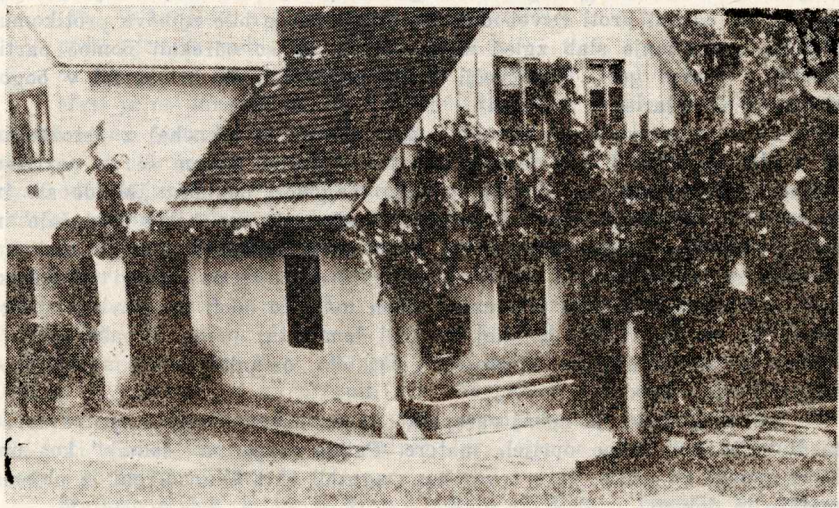
„Povedala sem ti, da je po večerni molitvi odšel spat v zgornjo sobo... Ne vem, kje je in kaj se je z njim zgodilo...“

„Pretaknili smo vsak kotic, odprli vse sobe in omare spodaj in zgoraj, ga iskali po skednju in po drugih gospodarskih poslopjih... prekletega prasca nismo našli!“...

„Hvala Bogu, Mirkota niso dobili v roke!“ je mati pošepetala Dragi na uho. „Le kam se je skril?“

Udarec s kopitom po glavi, ki ga je dobila v veži, se je materi razbolel. Prosila je za kozarec vode.

„Le naj te žeja peče, svinja izdajavska! Vode ne boš več pila... je nisi vredna!“ jo je stražar nahrulil in potegnil Drago nazaj od hišnih vrat. Bila je na potu v kuhinjo, da bi od tam prinesla materi kozarec sveže vode...

Naša rojstna hiša v Zapotoku. Na sliki Janezov voziček in Janez.

GROZNA NOČ

„Ronko, kaj pa zdaj?“ sem zaslišal vprašanje, ki me je presenetilo pod streho. Glas je prišel izpred hiše.

„Še tiste... potem pa...“ mu je Ronko odvrnil.

Čudil sem se temu razgovoru... bilo je mučno kratko! Kaj naj bi pomenilo to povelje: „Še tiste... potem pa“...? Je morda partizanom prišlo na misel, da vlečem na ušesa njihov pogovor?... (So me izvohali in gredo sedaj pome?... Že nekaj časa nisem slišal korakov v sobi z vratci na stropu... So komunisti prisilili domače, da so jim razodeli skrivni dostop v podstrešje?... Ugibanja so kipela iz moje glave kot zavreto mleko iz polnega lonca... Pristavil sem roko na uho, da bi kaj zvedel, na kaj so se komunisti spodaj pripravljali... Ujel sem na uho le mučen molk!

V hišo je vstopil partizan. Sestre ga niso prepoznale. Postavil se je pred skupino pri peči. Ogabne kletve, grožnje in zmerjanje se je vsipalo iz njegovih ust kot toča iz temnih oblakov. Znesel se je še posebno nad starši in Janezom. Človek je igral vlogo toživca in sodnika. Naprtil jim je vse mogoče zločine... od „belogardističnega“ vohunstva, do sodelovanja z Italijani... da so bili proti Osvobodilni fronti... da je bilo njihovo protikomunistično prepričanje slab zgled za sosede... da so odrekli pomoč partizanom v Travni gori... Največji zločin pa je bil, da je sin bil v bogoslovju in hči Klarisa v Dalmaciji!

Pene so se mu cedile iz ust... Za trenutek je prenehal z obtožbo in se usedel za mizo. V hiši je bilo tiho kot v grobu. Potem se pa partizan dvigne in še nekam dostojno in človeško nagovori dekleta: „Mlade ste in postavne... Življenje vam bo potekalo srečno, če me boste poslušale in ostale pametne. Svetujem vam, da se otresete belogardističnega blata, s katerim so vas onesnažili starši in bratje. Ne hodite po njihovi izdajavski poti... Vas bo pripeljala v pogubo! Eden jo je že dobil po glavi... druge čaka ista usoda... prej ko slej bo tudi lemenatar prišel v naše roke... takrat mu bomo pošteno zaigrali!... Dekleta, ostanite doma, se vam ne bo nič hudega zgodilo...“

Rdeči „sodnik“ je nekaj zašepetal stražarju. Prestrašene sestre so se medtem še bolj tesno oprijele matere. Potem se je pa „sodnik“ kot puščica spustil na očeta, ga s tovarišem zagrabil in s silo odtrgal iz objema matere in deklet.

„Pustite nam očeta! Nobenemu ni nič hudega storil... tudi vam ne!“ so se moje sestre postavile komunistom v bran.

Oče je bil prepričan, da je vsaka beseda kot bob ob steno. Molče se je vdal sili rabljev, ki sta ga odgnala iz hiše preko veže in kuhinje v klavnico. Med potjo so ga dekleta slišale glasno moliti: „Jezus, Tebi živim!“

Jezus, Tebi umrjem! Jezus, Tvoj sem živ in mrtev!“ Njegov glas je utonil v temi, ko je preko kuhinjskih vrat stopal po stopnicah v klet pod hišo.

Komaj je oče prestopil kletni prag, ga je že loputnil krvnik s puškinim kopitom po glavi. Moj triinšestdeset let stari oče se je s prebito lobanjo zvrnil z obrazom naprej na cementna tla...

Po očetovem odhodu je pa moj brat Janez najbrže tuhtal: „Kam so neki očeta odgnali? Morda za kaščo... morda mu bodo pognali kroglo v glavo za kozolcem... Kdo mu bo sledil?... Mati?... Jaz?... Kaj name-ravajo z dekleti?... Vse kaže, da bom tudi sam postal njihova žrtev! Le kako si bodo mogli komunisti izprati svoje krvave roke za ta zločin?... Kakšna nevarnost preti Osvobodilni fronti od strani trintridesetletnega hromca?“ Janez ni vedel za komunistični ukaz: „Tudi če je samo en član družine proti nam..., je treba brezpogojno likvidirati vso družino!“

V tem premišljevanju je Janez opazil komunisto, ki sta bila odvedla očeta, pri svoji posteljici. Brez besed sta jo zgrabila in v njej ležečega Janeza odnesla med prošnjami in jokom matere in deklet.

Naslonjen na lino sem pod streho ugibal, kaj naj bi se dogajalo v hiši. Vsak šepet, vsaka stopinja, vsak ropot mi je bila nova uganka. „Kaj se dogaja v kleti pod hišo?“ sem samega sebe vprašal, ko mi je udaril na uho zvok kangle... V kleti ni bilo pločevinstih posod, le kadi s kislim zeljem in s kisló repo... v pregraji pa krompir... Zjutraj mi je skrivnostno ropotanje odkrilo kruto resnico: z njim sta rablja zadušila pok pištole, iz katere je krvnik pognal svinčeno zrno hromcu v čelo!

„Pal je hromec: s telesom kot lonček iz ila,
postavljen na vedno isto polico vozila,
od smrti kot da vaša maziljena se je razbila.“ (1)

Mati je po Janezovem odhodu objela tri hčere in jih kot koklja pišče-ta, ko zapazi jastreba nad seboj, tesno pritisnila k sebi. Hišna ura je začela tolči po struni, ko sta se morivca zopet pojavila v hiši. Dvanajstkrat se je zvok odbil od sten... Polnoč! Celo komunisti v hiši so se spogledali za tre-mutek... Smrtni mir je lezel po mozgu sodnikom kot na smrt obsojenim. Še predno je zadnji udarec ure naznanil konec dneva, sta se rablja spustila nad mater in jo s surovo silo odtrgala iz objema Milke in Albine. Drage ni-sta mogla odtegniti od nje. Kot lošček se je držala materinega krila in jo hotela iztrgati iz rok morivcev. Pri kuhinjskih vratih, ki so vodila po stopnicah na dvorišče in v klet pod hišo, se jim je končno posrečilo ločiti Drago od matere, pa ne praznih rok. Neopazno ji je mati stisnila rožni venec v pest! Brez besed, le s solzami, je mati odšla po stopnicah v klet. Na poti v smrt je vsaka beseda odveč. Oči, solze in izraz na obrazu ti po-vedo vso skrivnost duše!

Materin molek, ki ga je Draga držala skritega v roki, je bil njej in vsem, ki smo čudežno ostali pri življenju, nepisan testament. Brali smo v njem materino poslednjo voljo: Naj vam bo vsem ta molek, ki vam ga da-jem na poti v smrt, ščit pred nevidnim sovražnikom! V urah trpljenja in

(1) Črna maša, str. 57.

preganjanja vam bo molitev rožnega venca vlivala vino in olje v rane. Kre-pil in napajal je moje boleče srce v dneh in nočeh, ko ste odraščali... Vi ste spali jaz sem pa za vas molila, medtem ko so se drobne jagode rožne-ga venca počasi premikale med kazalcem in palcem. Prosila sem nebeško Mater, naj čuva nad vami... naj vam bo Zvezda Vodnica, ko boste jadra-li po valovih skušnjav, zablod in preganjanja... Rožni venec naj vam bo vedno pri srcu! Ljubite ga! Molite ga... vsak dan!

Bila je noč! Grozna noč! Njene črne oči so boljšale vame izza prečnih tramov, ki so nosili streho pokrito z opeko, kot da bi žuborele iz preperele lobanje in v meni iskale svojo žrtev. Le skozi luknjo na južni strani hiše je brlel mesečni svit. Bil je kot zagozda, ki je na ozko hotela razklati podstrešno temo.

Izpod hišne kleti je močan udarec pretrgal smrtno tišino, ki je kot mrtvaški prtljaj pokrivala ves prostor. Sledil mu je drugi... Po tretjem je nočna tihota zopet zalila podstrešje. Pa le za trenutek! Prepodil jo je ma-terin krik. Meni je pa pretresel mozeg! Po štirih sem se pod mesno pre-kajevalnico splazil k odprtini... si pritisnil roko na uho... prisluškoval sem... medtem pa ugibal, kaj neki naj bi materin stok pomenil. Pričako-val sem, da se bo kdo spodaj oglasil... Goreče upanje me je ogoljufalo! Nisem dojel ne joka, ne besede. Le strašna tišina mi je polnila ušesa! Pot mi je oblival obraz. Telo mi je drgetalo v nočnem hladu...

Premaknil sem se na severno stran. Od križa sem zaslišal korake. Preko okenca sem opazil Jefnega očeta, njegovo ženo in dve hčeri, ki so jih partizani gnali proti naši hiši... Nova zagonetka! Kam jih ženejo?... Kaj bodo z njimi storili?... Njihovega sina Janeza so pred kratkim časom vklenjenega odvedli po vasi navzdol... Vrtelo se mi je v glavi, ko sem hotel nanizati koščke te nočne skrivnosti v nekaj logični red. Logični red? Ves potek dogodkov je bil skrajno nelogičen!...

Pri Novi Štifti je kladivo v zvoniku udarilo dvakrat po srednjem zvonu. Zvok mi je dal vedeti, da je bil novi dan star pol ure... Meni se je pa zdela cela večnost, odkar je iz cerkvenega stolpa dvanajstkrat od-jeknilo v nočni tihoti!

Ne korakov, ne govorjenja nisem več slišal okoli hiše. Vse je bilo tiho, kot da je smrt zadušila vsako življenje v vasi! Le od Vinc so koraki nočnih rokovnjačev motili nočni mir. Pa so se tudi ti brž prelili v tišino.

Potihlo sem se plazil od line in radovedno obračal oči po vasi... Mir in tema sta se sprehajala po poti. Iz oken sosedove hiše sta se mi odbijala v očeh. „Čakal sem svetlobe, a je prišla tema“ (Job 30, 36). Nikdar v živ-ljenju nisem občutil groze teme kot to noč! Sijala je vame iz vseh kotov... Ko se je luna skrila za goro, so tudi okenca na podstrešju ugasnila v temi. Kot morski polip je začela ovijati svoje črne tipalnice okoli mene... Zajedla se mi je v kosti in se zarila v dušo! Kot da bi smrt tipala po me-ni... skoraj bi dejal, da sem jo vohal v zraku! Imel sem občutek, da sem čepel na hladu razbite ladje... in odganjal od sebe besne valove noči, ki so me hoteli pogoltniti v predzgodovinsko temo!

Bila je noč! Strašna, grozna noč!

KRVAVA NOČ

„Če bom zjutraj našel vse žive“, sem se na pol živ začel pogajati z Bogom, „bom šel po golih kolenih k Sv. Marku v zahvalo za rešitev“...

Čas je počasi tekkel. Kladivo je v zvoniku pri Novi štifti bilo uro. Vsakikrat, ko je udarilo po velikem zvonu, mi je povedalo, da so tudi tej temi bile štete ure... Kmalu se bo začelo daniti! Toda čim hitreje je skušala noč odložiti svojo črno obleko in se pričela zavijati v zoro, tem hladnejše je postajalo na podstrešju. Tenka pižama je mrzli zrak kar srkala vase. Zeblo me je kot psa. Od mraza in strahu so mi zobje šklepetali kot raglja na Veliki petek.

Petelin se je oglasil v daljavi. Odgovoril mu je sosedov... Kmalu so vsi kokoti v Zapotoku budili svoje gospodarje: „Dani se! Dani se! Vstanite, vstanite zaspanci...!“ Pri Sv. Marku se je mežnar obesil na vrh pod korom. Ura je štiri... zvoní dnevu in kliče iz spanca še tiste, kateri so preslišali petelinovo petje. Zvon kliče kmete na delo. „Ne ljubi spanja, da ne obubožaš, odpri svoje oči, in se nasitiš kruha“ (Preg. 20:13). Vsako jutro sem se nekam jezil na cerkovnika, ki mi je tako rano ukradel spanje. To jutro sem mu bil hvaležen, ker mi je naznanil, da bo svetloba končno le premagala grozno temo... dan pa mi bo odkril skrivnost noči v vsej njeni strašni krutosti...

Skozi odprtino sem videl moža korakati po vaški poti. S koso na rami je hitel na delo. Ni se ustavil pri naši hiši... „Bodi previden! Počakaj, da se popolnoma zdani“, sem samemu sebi dal nasvet. Potem sem se povlekel pod tram in tam od skrajne utrujenosti zadremal.

Govorjenje pred hišo me je zdramilo. Naenkrat sem bil pri odprtini. Bil je dan! Ne več tema, svetloba je blažila moje oči. V jutranjem soncu sem videl sosede, ki so se zbirali na dvorišču. Prepoznal sem njihove glasove: „Vežna vrata so na stežaj odprta... Kje so Kozinčevi?... Nobenega ni v hiši... sobe odprte... vse razmetano po tleh...“ Med njihovim pogovorom nisem zapazil tujega glasu... znamenje, da so komunisti pustili hišo nezastraženo. Odprl sem skrivna vrata v stropu in se po lestvi spustil v sobo, od koder sem odšel v spalnico, da bi si nadel hlače in čevlje... Soba je bila prazna... ne hlače... ne čevljev... ne drugega oblačila! Nerodno mi je bilo, da sem moral v pižami zapustiti hišo in se v spalni obleki podati na dvorišče. Pri koritu sem opazil sosedo odklepiti vrata v kleti pri hlevu.

„Kozinčeva dekleta so živa!“ je vzkliknila žena.

„Tudi jaz sem vstal iz groba!“ sem se oglasil izpod lope... Gledali so vame kot v Lazarja, ki se je živ pomikal iz groba.

„Kje so pa oče..., kje so mati in Janez?“ sem vprašal navzoče.

„Ljudje božji!... Groza!“ je pri kleti pod hišo kričala soseda Angela Gorše. „Vsi mrtvi!... Klet je polna krvi!“

Strahotni prizor se nam je nudil v na pol temni kleti... Na tleh mlaka strnjene krvi... v njej je ležal oče ob steni pri vhodu, ne daleč od praga... dve globoki rani sta mu zijali iz glave... lobanja mu je bila nad desnim ušesom preklana... desna lična kost zdrobljena. Na sredi kleti je stala Janezova posteljica... iz njegovega nosa in ušes je kri še vedno počasi polzela in rdečila blazino in odejo... Oči je imel odprte... zdelo se mi je, da so me zrlé kot pred nekaj dnevi, ko sem sedel na polici njegovega vozila in se z njim pogovarjal o nevarni igri, ki jo je igrala Osvobodilna fronta po naši dolini. Dotaknila sva se tudi opazke, ki jo je baje dala Košorokovka iz Sincovice ob priliki Francetovega umora: „Zakaj niso partizani s Francetom uničili vso Kozinčevo gadjo zalego?“... Občudoval sem bratovo globoko vero. „Če me ubijejo, me bodo rešili trpljenja... Duše mi itak ne morejo uničiti!“

„Verujem v Duha, ki veje, koder hoče...”

hromce navdaja z močjo duhovnih atletov“. (1)

Dober korak od Janeza, med steno in pregrado za krompir, je padla mati! Sključena je ležala v lastni krvi. Obraz ji je bil modrikast in zabuhel... na temenu ji je zijala globoka zareza... eno roko je imela pod nadržem... druga ji je ležala ob strani v strnjeni krvi. Vsi smo se spustili na kolena ob materinem telesu. Nismo molili za pokoj duš naših najdražjih. Prepričani smo bili in smo še, da so naši starši in brata darovali svoja življenja za krščanske ideale. Padli so, ker so ljubili Boga in sovražili rdečega zmaja. Mučeniška kri jim je bila popotnica in poslednje olje, ki jih je oprala vseh grehov in človeških slabosti ter jim odprla nebeška vrata. Naenkrat nam je klet postala svetišče, kjer smo molili in se priporočali našim mučencem, posebno materi, naj v tej uri groze potrkajo na srce „Očeta sirot“ (Ps 67:5) in ga prosijo, naj nas sirote brez matere in očeta varuje pred zlom...

Ko sem klečal ob materi in zrl v njen razbiti obraz, mi je znova udaril na uho njen skrivnostni krik, ki sem ga ponoči slišal na podstrešju... Tedaj mi je bil uganka. Sedaj mi je odkril vso grozno resničnost!... Ko jo je rabelj porinil čez prag, je v kleti zagledala krvavi prizor: na tleh je polzela sveža kri... pri durih je ležalo mrtvo telo dragega moža z razbito glavo... sinu, hromcu je vrela kri... pri durih je ležalo mrtvo telo dragega moža z razbito glavo... sinu, hromcu, je vrela kri iz luknjice na čelu... njo je čakala ista usoda! S pogledom jima reče zbogom... v nekaj minutah se bo z njima... in Francetom... in Franco... in z Jožetom... in Stankotom... in z nešte. timi slovenskimi mučenci in svetniki že rokovala... „...stali so pred prestolom in pred Jagnjetom, oblečeni v bela oblačila in s palmami v rokah“ (Raz. 7:9).

(1) Črna maša, str. 96.

„Preprosta žena, silna kmečka mati,
moža so ji ubili, sina hoteli odgnati,
kot levinja ga grabi, oklene se ga v sili...
so z istim toplim kolom še njej razbili glavo“. (2)

Pred leti je šla s hromim sinom na Brezje... Bog je tedaj ni uslišal! Ko je končno priplazila s hromim detecem pred milostni oltar pri Novi Štifti in v solzah zrla v mili obraz kipa Marije Vnebovzete, se ji je zdelo, da je Gospod preslišal njen krik! V tej noči groze... v tem prostoru smrti pa je Bog nagradil materino vero, njeno globoko zaupanje, njeno močno vztrajnost! Končno je Gospod uslišal materino prošnjo! Vsa leta Janezove hromosti smo jo slišali moliti: „Gospod, daj, da bi moj revež umrl vsaj eno minuto pred menoj! V miru bom potem zatisnila svoje oči!“

Bog usliši vsako molitev. Največkrat ne takoj. Vedno pa ob svojem času! Kako skrivnostno, kako čudovito, da, dobesedno, je Gospod uslišal molitev naše ljube matere!

Srečna mati!

Prepričan sem, da so bile zadnje stopinje od Janezove posteljice do kraja, kjer jo je krvnik „z istim toplim kolom“ udaril po glavi, materi precej lažje... Nič več je ni skrbelo, kaj bo s hromcem... v nekaj trenutkih se bo sama z njim veselila, slavila in hvalila Boga za krono mučeništva!

Potem sem rekel sestri, naj mi da robček. Pomočil sem ga v kri naših mučencev... Nam bo vse življenje govorila o smrti in junaštvu naših dragih. Pozneje sem izrezal dva križca iz tkiva, prepojenega z njihovo krvjo, in ju prilepil na sliki matere in očeta.

Kri mučencev se je že zdavnaj posušila! Svež pa mi je in mi bo do smrti ostal strah, trpljenje in groza te krvave noči!

„SMRT IZDAJALCEM“

Bolj mrtvi kot živi smo zapustili klet in z dragoceno relikvijo odšli v hišo. Med potjo me je Albina vprašala: „Mirko, kdo mi bo pa sedaj kruh rezal?“ Stisnil sem jo k srcu in jo skušal potolažiti, naj ne bo v skrbeh glede kruha... mati ga nam bodo iz nebes preskrbeli...

Na steni pri veženih vratih se nam je zarežal v obraz komunistični grb: srp in kladivo sta bila okorno vrezana v zid. Pod njim je pa napis hotel opravičiti nočno likvidacijo: „Smrt izdajavcem!“ Nasmehnil sem se znamenju mednarodnih rokovnjačev in njihovemu geslu, ki mi je bilo kot izrabljena gramofonska plošča... Pa sem dejal: „Kjer osel leži, tam dlako pusti!“ in stopil v vežo. Na steni med kuhinjskimi in hišnimi vrati je visela slika dr. Antona Korošca. Ovita je bila v slovensko zastavo. Ponoči so jo grobarji slovenske svobode raztrgali, slovensko zastavo pa razcefrali! Kako lažnjiva je „svoboda“ Osvobodilne fronte! Umor slovenskih rodoljubov, onečaščenje spomina slavnega voditelja slovenskega naroda, predvsem pa oskrnitev narodne zastave je v vsej luči pokazala pravi obraz Osvobodilne fronte in vseh, ki so gnezdili pod njenimi krvavimi krili.

Soseda mi je prinesla sinove hlače, suknjič in čevlje. Ko sem se v zgornji sobi preoblačil, sem zaslišal laško govorjenje pred hišo. Nagmem se preko okna in vidim italijanskega poročnika s skupino vojakov v družbi terenke Anice Francelj. „Lisica,“ sem siknil, „Ne lisica. Judež si!... Kot lačna psica si sledila vsak naš korak... za nami vohala in nas ovajala na rajonu... tvoje laži in natolcevanja so krivi, da so moji starši sedaj mrtvi! ...Kača nesramna; ližeš Lahom pete in se kot mačka hinavsko sukaš okoli njih... na čigavi strani si, gnus partizanski?! Za koga vohuniš? Za komuniste? Za Italijane?... Slutil sem, da predeš mrežo obojim... Sedaj vidim, da se nisem varal: med fašisti in komunisti ni razlike... so vsi eno! OF se rokuje z Italijani... Sodeluje z njimi... pa ne v dobrobit slovenskega naroda. Oba, i partizan, i Italijan ga sovražita in mu skupno kopljeta grob!

Kar precejšnje število ljudi se je zbralo pred hišo. Poveljnik stopi k meni in mi reče: „Znani so ti vaški terenci in komunisti... Hočem, da mi daš njihova imena!“ Prijaznost okupatorjevega častnika mi ni bila kar nič po volji. „Zakaj?“ sem ga vprašal. „Jih bom kaznoval za ostudni umor tvojih dragih!“ „Kako?“ „Kar tu, pred hišo jih bom dal postreliti,“ mi je poveljnik s hinavsko resnostjo odvrnil.

Anica Francelj je z materjo stala v družbi sosedov. Nervozno je prisluškovala najinemu pogovoru. Ko je pa zvedela za poveljnikov načrt, se je začela tresti kot šiba na vodi. Uprl sem oči vanjo... hitro se je zamaknila

za materino kiklo... šlo ji je na jok. Bila je prepričana, da jo bom izdal laškemu oficirju... V duhu je že videla nabite puške obrnjene proti njej... zdaj pa zdaj bo ogenj bruhnil iz železnih lukenj... mrtva se bo zgrudila ob steni, na katero so njeni tovariši vklesali grb komunistične „svobode“... „Smrt izdajavcem!“... je v strahu brala napis pod srpom in kladivom... Oči vseh navzočih so bile na meni... „Koga bo izdal Italijanom?“... je sleherni v mislih preštel vaščane. „Mirko dobro ve, kdo je rdeč, kdo je za OF, kdo vohuni za partizane... Bo li mene poklical pred oficirja? ...Morda mojega soseda? ...prav gotovo pa Anico Francelj in Nežko Starc... Vsem v vasi je znano, da sta ti dve dekleti partizanski kurirki... terenki... Če nihče drugi, ti dve bosta postavljeni pred zid!...“

Poveljnikov glas je končal mučno tišino. „Čas je pri kraju! Povej mi, kdo so vaški obveščevalci in komunisti!“

Postavil sem se pred rdeči grb na steni, se ozrl na okorni napis: „Smrt izdajavcem“. Kot ogenj so te besede gorele v mojem srcu... Vrelo mi je v možganih: „Da, smrt vsem zapotoškim izdajavcem! Smrt vsem vaškim terencem in terenkam... vsem komunistom... javnim in tistim, ki kot krti skriti v zemlji glodajo korenine slovenskemu narodu... Mirko, zdaj je čas... pometi s to vaško komunistično nesnago... kriva je tolikega gorja... kriva je smrti tvojih staršev in bratov!“ mi je glas šepetal v duši. Glasno sem ga slišal... skoraj preglasno... za trenutek. Potem se mi je pa začela oglašati vest, tam doli nekje v zadnji sobici preklanega srca. Rinila je v ospredje vprašanje: „Si videl, kdo je šel v Žlebič po laške vojaške?... Zakaj ravno ta rdeča psica?!... Ali niso tudi z njeno vednostjo in privolitvijo prišli sinoči komunisti pobijati našo družino... Kdo drugi, kot terenka je tudi sporočila Italijanom zverinski pokol, ki so ga izvršili njeni tovariši pri nas!... Ali ne vidiš v tej ogabni igri pasti, ki ti jo je OF nastavila?... Ne sproži je!... Komunisti in fašisti so vpreženi v isti voz... Po njih udarja z bičem skrivna mednarodna zla sila... igra se z usodo vseh narodov... slovenskega rabi sedaj v dosego njenih temnih ciljev... Terenki, čeprav ujeti v njeno pajčevino, sta vendar Slovenki!...“

Sledil sem glasu vesti in laškemu vojaku rekel: „Signor Colonello; smrt zapotoških ovaduhov in komunističnih simpatizerjev ne bo priklicala naših umorjenih staršev in brata k življenju... Tudi me verujem v „lex talionis“ — oko za oko, zob za zob! Ali kot komunisti uče: pest za pest, nož za nož, strel za strel, kri za kri! Kako naj bi se radoval nad smrtjo svojega bližnjega, četudi je ta morivec mojih staršev?! Maščevanje je pridržano Bogu, ki kot pravični Sodnik dobro plačuje, hudo pa kaznuje... Colonello, vsi v vasi naj vedo: komunisti, terenci in tisti, ki soglašajo z Osvobodilno fronto, da mi je njihovo življenje sveto... nobeden ga ne bo izgubil kot kazen za umor naših dragih!“

Anico Francelj je bil moj odgovor kot olje umirajoči leščerbi. Globoko se je oddahnila, medtem pa uprla oči v napis na steni pri vežnih vratih: „Smrt izdajavcem“... Le Bog in sama sta vedela, kaj se je odigravalo v njeni duši ob pogledu na srp, kladivo, posebno pa na okorno vsekan napis...

TRI TRUGE

Po slovenskih vaseh ni bilo pogrebnih zavodov, kjer bi pogrebnik opral telo, ga poslednjič oblekel v „tazakmašno“ obleko in ga položil v rakev. Mrliča so pripravile za na pare starejše ženske. Položile so ga v smrekovo trugo, ki jo je zbil vaški mizar. Če ga pa vas ni zmogla, je pa naredil krsto vsak, ki je znal vihteti kladivo in žago. Truge so bile pobarvane črno ali belo. Če je bila krsta za samca, dekle, ali neporočeno ženo, je bila krsta bela. V črno so bili položeni poročeni in vdove. V hiši je stal mrtvaški oder, na katerega so položili krsto, okoli nje pa postavili cvetlice in štiri sveče. Pri nogah mrliča je bil križ in pa posoda z žegnano vodo ter pušpanova vejica za kropivce.

Kadar je smrtna kosa zasadila svojo ost v vaščana, je bil moj oče tisti, ki mu je zgradil postelj iz smrekovih dil. Sedaj jo potrebuje sam... pa ni nobenega v vasi, ki bi mogel storiti to delo telesnega usmiljenja...

Pustili smo mrtve v kleti in se odpravili v Ribnico kupovat rakve... pa brez ficka v žepu. Nočni obiskovavci so odnesli s seboj ves denar, ki ga je imel oče zaklenjenega v predalu hrastove mize v hiši. Ribniški mizar Petelin, dobra krščanska duša, nam jih je dal na upanje. Pozno popoldan smo se z njimi vrnili domov in jih položili pod lopo. Trupla so še vedno ležala v kleti. Nihče v vasi se jih ni dotaknil... Tudi sorodniki so se bali partizanskih groženj! „Moji prijatelji in tovariši so stopili v stran od moje nadloge, moji sorodniki od daleč stoje“ (Ps 37:12).

Z največjim spoštovanjem smo sestre in jaz znosili trupla naših mučencev iz kleti in jih položili pred stopnice ob kuhinji. Kmalu se nam je pridružila soseda Johana Arko, dobra šimanova teta. Skoraj nisem mogel verjeti svojim očem: vaška terenka, Anica Francelj in njena mati sta nam prišle pomagat očiščevat trupla pokojnih! S sestrami sem se spogledal... ne besede, le oči so govorile in svarile: „drži torbo na ustih“. Ne veš, ali je dekle postala iz Savla Pavel, ali pa ji je OF naročila, naj vleče na uho, kaj bomo govorili. Medtem ko so ženske pripravljale mater, sem pa jaz s staro očetovo britvijo obril njegov in Janezov obraz.

„V kaj jih bomo oblekli, ko so partizani vse odnesli iz hiše?“ sem vprašal. Pa pride Draga k meni in mi razodene skrivnost... „Ko so se partizani, šli svobodno republiko... Italijani pa začeli bombardirati Sodražico in okoliške vaši, smo pričakovali, da bo tudi naša vas uničena... Zložili smo boljše perilo in obleko v čisto kad in jo je zakopalj pod odnesom pri kašči... Nad pokrovom je le za prst zemlje...“ Vzel sem lopato, odrinil prst nad pokrovom, Draga je pa potem iz kadi vzela potrebno perilo in

„tazakmašne“ obleke za vse tri... Mračilo se je, ko smo z mučnim delom končali in znosili truge v hišo na pare.

Le malo ljudi se je drznilo priti kropit naše mrtve in pri njih čuti nekaj ur. „Vsem smo postali sramota, svojim sosedom posmeh in groza svojim znancem“ (cf Ps 30, 12). Od naših sorodnikov je le peščica prišla kropit... Morali so vzeti komunistično svarilo k srcu! Zdelo se nam je, da so se nas celo najbližnji sorodniki ogibali, kot da bi bili garjeve ovce. Stari Job je imel prav, ko je na kupu gnoja tarnal nad njimi: „Moji prijatelji se me izogibajo. Moji sorodniki so me zapustili... tujec sem v njihovih očeh“ (Job 19:13—14).

Sodraški župnik nas je obvestil, da bo pogreb takoj naslednji dan, v petek 28. avgusta ob desetih dopoldan.

Bil je lep, ne prevroč dan. Peščica ljudi se je zbrala pred križem in čakala na mrtvaški spreved k Sv. Marku. Mežnar je prišel ob času s črnim večernim plaščem, štolo, kadilnico in križem. Pater Ambrož od Nove Štifte in župnik Majdič sta mu kmalu sledila. V sosednji sobi sta si nadela liturgična oblačila. Ko sta prišla pred pare, je zakristan s kladivom in žebli v rcki začel pokladati pokrove na krste...

V družbi sestra sem stal vštric materine truge. Imel sem občutek, kot da bi bil v kino dvorani... na filmskem platnu mojih možganov so se vrtile druga za drugo slike veselih in tužnih dogodkov, ki so se v mojem življenju odigrali do predsončnim v družbi teh mojih dragih, ki tu z večno zaprtimi očmi — iz katerih je sijala tolika ljubezen..., ki so bile strd radosti in veselja..., medica tolažbe..., ogenj poguma, ki mi je v letih mojih „pomladanskih vetrov“ ogreval za krščanske ideale in me utrjeval v pravi veri... te mrtve oči so bile polne razumevanja, pohvale, spodbudnosti pa tudi karanja, vedno pa morje odpuščanja! — leže in čakajo, da bodo pokrovi kot zavesa, ki se spusti na oder ob koncu predstave, naznanili gledavcem, da je zemeljska igra mojega očeta, matere in brata Janeza po zlobi mednarodnih rdečih morivcev, doigrana!

Nešetokrat so mi drsele solze po obrazu ob tragičnem koncu drame... Danes pa, ko kot igravec in gledavec prisostvujem koncu življenjske drame mojih najdražjih... ko sem na pol mrtev živa priča družinske tragedije, ...so mi pa oči suhe! ...izsušene kot potok ob suši!

Močni udarci mežnarjevega kladiva, s katerim je zabijal žeblje v pokrov očetove krste, so mi kot svetle žarnice v kino dvorani odprli omotene oči in me iz kratkih sanj potisnili v kruto realnost dneva! Udarjal je po njih z vso silo... Se je bal, da bi mrtvi oče s preklano lobanjo dvignil pokrov ter preklel komunistično „svobodo“? Vsak cerkovnikov zamah s kladivom mi je porinil ost bolečine globlje v srce! Očetov izmaličeni obraz je nenadoma postal le še slika v okvirju spomina, ki bo visela v mojih očeh, dokler jih ne bo zagrnil zastor, ki ga bo smrt spustila na oder moje življenjske igre...

Z belim pokrovom se je Zadnik približal Janezovi trugi. Bilo mu je videti nerodno, kot da bi molče obsojal divjaštvo komunistične zlobe! Z naglimi zamahi je tolkel po žeblih. Hotel je opraviti nevšečno delo čim hitreje!... Zaprt je ležal hromec v beli rakvi. V želatino mojega spomina se je pa njegov smehljlajoči obraz vtisnil z ostrino najbolj občutljive fotografske leče... V mavričnih barvah mi bo klical v spomin lepoto njegove blage duše in krasoto njegovega pokvarjenega telesa! Osvobodilna fronta se je hromega Janeza bala kot Filistejci Samsona. Spali bodo v miru le, ko se bo njegovo truplo zvrnilo pod obokom srpa in kladiva komunističnega boga Zlobe! Kako zverinski je ta rdeči Dagon! Noben zmaj, nobena zverina ni tako divja in krvoločna kot Človek! Žival si z ubijanjem teši lakoto. Človeku umor naslaja srce!

S črnim pokrovom se je potem mežnar približal materi. Brž sem se sklonil nad njen obraz in ji odpel srebrno verižico, ki jo je s ponosom nosila okoli vratu. Janez jo je z njo obdaril za god... Kar ob materini trugi sem si jo pripel na vrat! Dragoceni spomin na mater, mučenico!

Leta 1964 sem dal verižico in svetinjico zlatarju v San Francisku v Kaliforniji, da ju je pritrdil na podnožje mojega keliha. Srebrna verižica obrobља zlato stojalo. V sredino podnožja je pa zlatar vdela svetinjico in jo obdal z diamanti, safiri in rubini: — čista slovenska zastava! — Na spodnji strani stojala je vrezal napis: „Mater mea, Francisca Kozina, portabat hanc effigiem Assumptionis B. M. V. nocte 26a. Augusti 1942, cum sub Tito persecutore, palma martyrii decorata in Slovenia“. — „Moja mati Frančiška Kozina je nosila to svetinjico vnebovzetja blažene Device Marije, ko je bila pod preganjancem Titom ponoči 26. avgusta v Sloveniji okrašena s palmo mučeništva“.

Truge smo naložili na konjski voz, ki se je počasi pomikal proti pokopališču. Pred tednom je po isti poti šel mrtvaški sprevod. Toda kakšna razlika! Tedaj so prišli ljudje od vseh strani pozdravit Franceta... Bila je Cvetna nedelja v Zapotoku. Danes je Veliki petek! Le malce pogumnih ljudi je spremljalo tri truge k Sv. Marku...

Strah je žezlo komunističnega trinoga! Z njim je Osvobodilna fronta držala ljudi v svojih krvavih krempljih... in jim obetala „blagoslov“ rdeče. ga raja!

Duhovniki so odpeli „Libero“ in odkorakali iz podružne cerkve. Čudno... nihče v cerkvi se ni ponudil, da bi prijel za nosila... šele, ko sem sam poprijel, je nekaj moč pristopilo in mi pomagalo prenesti krste iz svetišča v grob, kjer smo najprej spustili v jamo očetovo trugo. Nanjo smo položili materino. Janezove kosti bodo pa s Francetovimi čakale dneva, ko bo grobar s krampom in lopato kopal gomilo za prihodnjega prebivalca tega prostora...

„Zbogom, dragi! Vaše trpljenje je za vami! Naše se šele začinja!“

Domov smo se vrnili okoli poldne... Hladna praznina nas je pozdravila v hiši. Plašno smo se kretali po njej... Skrb za varnost je morala biti vsekana v brazde naših utrujenih čel... Župnik Majdič jo je razumel... Ni nam pustil ostati doma. Naložil nas je na svoj „župravljivček“ in nas odpeljal v Sodražico. Pikčeva teta, sestra naše pokojne matere je povabila sestre k sebi, meni je pa gospod Majdič dal sobo v župnišču. Po nekaj tednih so se tudi sestre preselile v gostoljubno župnišče.

Začeli smo okušati kruh begunstva... ta grenki sad dvajsetega stoletja!

Prekop Franceta Kozine na Boncarju 19. 8. 1942.

„Vštric truge so se postavili kopači, Ivan Pšenica, šofer, bratranca Ivan in France Levstek, sam sem pa stal spredaj ob bratovi glavi. Spomin na prekop Francetovega trupla, pa tudi v dokaz krutosti Osvobodilne fronte!“